

34 שנה לשואה: הנהלת חשבונות היסטורית של

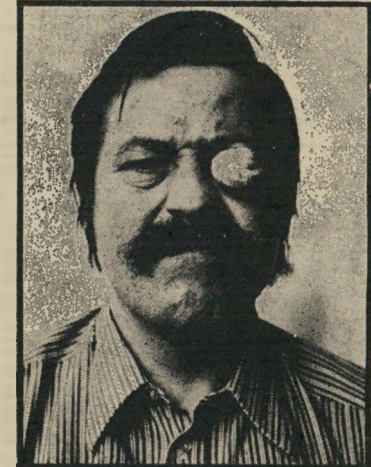
גינתר גראס * ניקמת יהודי צ'כוסלובקיה בנאצים * השואה של

חורחה סמפרון * פרופ' באואר על שמואל תמיר - 1954

תרגום

מלנכוליה

במהלך מערכת הבחירות במערב-גרמניה בשנת 1969, נחלץ הסופר הגדוע גינתר גראס (חתול ועכבר, תוף הפז) לעזרתה של המפלגה הסוציאלי-דמוקרטית, שבהגת הגת וילי ברנרטי. בשירות מנגנון התעבי מולה של מפלגה זו עבר הסופר ברחבי מערב-גרמניה, לעשות נפשות למען בחי-

גינתר גראס
פירפורים ואנקות

רתו של ברנדט כקנצלר. כאשר שאלו אותו ילדיו מה פשר היעדרותו הארוכות מן הבית, החליט להביא בפניהם את סיפורו מיומנו של שבלול, שראה-אור בימים אלה בתרגום לעברית *

גינתר גראס משתמש ברכיכת השבלול כבמשל, תוך שהוא משווה את מהירות התקדמותו של השבלול להתפתחותה של גרמניה. מראשית המאה ועד לעליית ה"סוציאלי-דמוקרטיים" לשלטון בבון, "לאט-לאט וכוזחילה עקשנית...". כדרכו בסיפורו הקודם, שראה אור במהלך מערכת-הבחירות האמורה, הרדמה מקומית. ממשיך גינתר גראס בעשיית חשבון נוקב עם ה"פמליה-החדש בגרמניה, תוך שהוא מטיח בפניהם האשמות בנוסח: "אל תהיו צרי-קים יותר מדי. צרקנותכם עוד עלולה להפחיד..."

מחבר מיומנו של שבלול עובר ברחבי ארצו כבטנר מולוצר פולקסוונג, בו הוא מנהל את רשימותיו ואת יומניו. בעזרתם הוא מתכוון להבהיר לילדיו את היעדרו או, בלשונו: "ספר - למען ילדי ולמען ילדי הזולת - שבו נימדרת הקידמה במידת השבלול, עד שכתבתי אף תיארת את הדברים המרכזיים את הנפש. אני מריב בזכות המלנכוליה. השארתי יצוקה בנתי, סות ימינו, לכל תהא זרה והשורה עלינו, למען תיראה לנו כמציאות חברתית...". ובמהלך ספר זה משיב גראס האב לשאלות ילדיו בנושא האגודים המקצועיים, ה"עלמות יהדות העיר דנציג, שקיעתה ווריי-חתה של גרמניה. מיומנו של שבלול מהווה מיסמך חבי-

* גינתר גראס - מיומנו של שבלול; עברית: אברהם רדימה; הוצאת זמורה ביתן מודן + מועדון קוראי מעריב, 245 עמודים (כריכה רכה).

רתי והיסטורי מרתק, של סופר המנתק עצמו ממלאכת היצירה הסיפורית הטהור רה, תוך שהוא משחזר בסיפורו את עור למו המזור ביותר של היהודי הרמאן אוב, ההופך בימי המילחמה העולמית ל"ר ספק", הכלוא במרתף. ספק עוסק באיטוף של שבלול, בעזרתם הוא ער שה שימושים מוזרים ביותר, בנוסח: "הנורמליזציה. ב-6 בנובמבר 1944 רשם ספק במחברתו: תיכף להתחלת הטיפול (מאיוור אגן הירכיים ועד לעצם הערווה) הגבירה ל' סמ' את מצב התרששותה, ומצב זה הוליד מקץ ארבע רקות, בקירוב, אורי-גום אצל הפציינטית. כתום הפסקה כת עשר דקות (משהשבלול עודנו מוצב על כשרה) שבה וקמה כת התרגשות קצרה, ועם-זאת עזה מלכתחילה, ובעקבותיה - אורגום. כשעת האורגום קראה הפציינטית פעמיים את שמו של רומן ברוצינסקי (אבי בנה המנחה האנס), אשר נפל בפרוץ המילחמה. תפחת הפות ושפט ההפרשה הצביע על התנהגות מינית תקינה. כשניגדר שבלול השאיבה על פני עצם הערווה שבה הפצי-יינטית ונקלעה לתוך מצב התרגשות: פירפורים, נשימה מהירה, תפחת הפות, אנקת מתלעלעות."

תוך הצגת עולמו של ד"ר ספק ושבר לולו המוזרים במרתף, מציג גינתר גראס אנטומיה בהירה ומדהימה של האופן שבו

אנתולוגיה מודרנית

הקרב הימי

גינתר גראס

נושאת מטוסים אמריקאית וקתדרלה גותית הטביעו בעת ובעונה אחת את רעותה בלב האוקיאנוס. עד הקץ

פרח הכמורה ניגן על העוגב. — — — עכשיו אווירונים ומלאכים תלויים באוויר באין מקום לנחות.

נוסח עברי: ד.ע. (מתוך הספר, תלויים על צלב הברזל", שראה אור בהוצאת "פרוזה")

חוסלה הקהילה היהודית בעיר דנציג (עיר הולדתו של גראס, שאינו יהודי). במהלך השיחזור בניע גראס לשידי הקהילה ה"מתגוררים בישראל. הוא מתאר את סגיי שותיו עימם, ואת תחקורם לשם השלמת תמונת החיסול של הקהילה.

מרכיב נוסף במיומנו של שבלול מהווה תחקיר שאותו עורך גראס במהלך מסע הבחירות, בנושא הנראה לכאורה מרוחק ומנותק מהזמן והמקום. המדובר בהרצאה שעליה לשאת בעיר נירנברג לרגל שנת הצייר אלברכט דירר. כך מנהל גראס בין רשימותיו את בחינתו האסתטית של התחריט מלנכוליה א' של דירר, אותו חרט האמן בנחושת בשנת 1514. אלא ש"גראס מצליח לערוך מעין השוואה מלבן כולית, בין העבר להווה. במהלכה הוא קובע: "אני מרכיב ביכות המלנכוליה. השארתי יצוקה בנתי, ימינו, לכל תהיה זרה והשורה עלינו, למען תיראה לנו כמציאות חברתית..."

גראס ממשיך ומציין במסתו על דירר, המסיימת את מיומנו של שבלול: "אויש" וויץ היתה לפית-נכות, אי-היכולת להת-אכלי היתה לממשג שששים לצמטו. אבל הסכנה לרצח העמים הלמה הנכונות אנה-

מת לפמור את פשעי הנאצים כתור אי-שפיות זמנית, כתור תעות אי-ראציונא-לי, כתור דבר שהשכל לא יתפסנו, וממיי לא כדבר שאפשר למחול...". בסיפורו זה, בדומה לכל ספריו האחרים, עומד גראס במתח הדברים, שאותם אמר בתשור בה לשאלה שנשאל בניו-יורק ב-1965, דברים שהינם בבחינת, "אני מאמין" סיפ-רותי: "באמריקה ניתן לכתוב ספר המת-עלב מן העבר. בגרמניה, לא יתכן כדבר הזה. שם מוכרחים ללא הרף, שוב ושוב, להתבונן לאחור...". הערכה, שיש בה גם המלצה מוחשית לסיפורת הישראלית כיום.

מיומנו של שבלול הינו מיסמך מרתק של סיפורת פוליטית. מיסמך שיש בכוחו להעיד על הפוליטיזציה של הסיפורת ב" כמה מארצות אירופה בשנים האחרונות.

מחקר

מישפחת לאנצר

הדיעות חלוקות ביותר ביחס לפסיביות של יהדות מרכז ומזרח אירופה בעת הכי-בוש הגרמני, בימי המילחמה העולמית השנייה. למעט מיקרים בודדים, הרי ש"ההתנגדות בנשק לנאצים היתה נחלתן של קבוצות קטנות.

במחקר שראה אור באחרונה, מבהיר חור קר השואה אריך קולקה בסיפורו היהודי דים בצבא סובודה בברית-המועצות * כי יהודי צ'כוסלובקיה נטלו, באחרים, חלק רב ומכובד במאבק השיחרור של ארצם מעול הנאצים, בעוד שמתוך 360 אלף קורבנות הנאצים בצ'כיה היו 260 אלף יהודים. אך בשנת 1942, כאשר מצבם של יהודי מורחיאירופה ומאון המילחמה העור למתו כולו היו בכירע, היו היהודים למע"לה מ-70 אחוז מכוה-האדם הצבאי הצ'כי בברית-המועצות.

צבא סובודה ** נוצר תוך איתור עם כיבוש צ'כיה. עליידי התארגנותם של צ'כים, סלובקים, רותנים, יהודים ואחרים במסגרת צבאית. עם כיבוש פולין ופיצולה החלו לזרום למיסגרת זו אלפי הפליטים הצ'כים שהיו במתנות-ריכוז בברית-המועצות.

תרומה נוספת של כוה-אדם לצבא סובובי דה היתה מפתיעה ומטעמו של "...אדולף אייכמן, שכטרם הפעלת מכונת-ההשמדה נירש כמה אלפים מיהודי אופטריה וצ'כי-יה, שהיו במחנה הריכוז ניסקו, לעבר ברית-המועצות...". בשלב הראשון הת"אמנו חיילי צבא סובודה כאשר "במקום ריכזים נשאו על כתפיהם מטות עץ או גררו מכונות-ירייה ותותחים מעץ, וקראו להם הילדים בשמות גנאי...".

ב-8 במארס 1942 הגיעו כוחות צבא-סובודה לקרבי-מגע ראשון עם הנאצים, ליד הנהר מז' - בכפר סוקולוברו. משי-מתם היא מניעת חדירת טנקים גרמניים לכיוון חארקוב. הקרב, שהיה כרוך ב"כוחות חזקים מעץ

* אריך קולקה - היהודים בצבא סובודה בברית-המועצות; עברית דוב קווסטלר, בהוצאת מורשת ע"ש מרדכי אובליב' + ספרות פועלים; 308 עמודים (כריכה רכה).

** נגדל לדוויג סובודה היווה במהלך כיבוש צ'כוסלובקיה עליידי הסובייטים, ב"1968, לשון מאזניים. ואחד מהשוטפים להר"געת הסובייטים בשלבים הראשונים של דיי-צ'כוסלובקיה.

אבידות ובהתקפת-נגד, נחשב לאירוע גבורה בתולדות צ'כוסלובקיה המודרנית. בקרב סוקולוברו נפלו יהודים רבים, כאשר הבולטים בהם הם שני האחים נורברט וואלטר לאנצר, שאביהם ניפטר קודם לכן, בשרתו בצבא סובודה, בעוד אמם, מלווינה לאנצר, המשיכה ושירתה בצבא זה כאחות רחמניה עד ל"גינחון. מישפחת לאנצר נחשבת לסמל ול-מופת של המאבק הצ'כי ומאבקם של יהודי האח הצעיר, קורט לאנצר, שהתגייס לצבא סובודה בהיותו בן 14 ועבר אימוני צניחה. קורט הגיע בשנת 1949 ארצה, והשתתף כצנחן במילחמת השיחרור. שר-הביטחון דויד בן-גוריון ענד לו את כנפי הצניחה (ראה תצלום).

מחקרו המקיף של קולקה מתאר את תהליך התעצמותו של הכוח הצ'כוסלובקי, במהלך ההתקדמות של בעלות-הברית לעבר גרמניה. כוח צבאי זה היה בין חלוי צי המשחררים של ארצו הכבושה. מאפיין לאיכותם החיילית והמוסרית של החיילים היהודים בצבא סובודה הוא סיפורו של מפקד גדוד חי"ר ממוצא יהודי, שהבחין ביום האחרון של המילחמה, במבואות עיר הולדתו, בשני חיילים גרמנים נימלטים. הוא קרא לעברם, "אל תברחו, יש כבר שלום!" אחד הגרמנים ניפנה לאחור, ירה שלטקו ופגע בצווארו של הקצין.

בסיפורו של אריך קולקה מדמים הפרק של האנטישמיות, תיאור המעיד על כך, שגם המאבק באוייב המשותף והגזעני ה"נאצי לא השכיח את התחושות האנטי-שמיות של רבים. ביום מיצעד הגינחון של חיילי סובודה בפראג, פונה אחד מהקהל לקצין, מבלי לדעת שהוא יהודי, ואומר לו: "הכפטינא אדוני הפרו, מי זה חוזר לנו הביתה, רק יהודונים חוזרים...". אלא שייאמר, כי בניגוד למדיניות מורח-אירופה אחרת (אם להתעלם ממישפטי

קורט לאנצר
תותחים מעץ

פראג בראשית שנות ה-50) שר שמע"רכת המדינה הצ'כית-המודרנית תמיד עם האנטישמיות, וכדוגמה - היה זה י"ר קובסקי, שאמר במיפגש נוער, במארס 1968: "ידידי הצעירים, אני פונה אליכם בכקשה: אנא, התייחסו למאבק נגד האנטישמיות כאל חלק של בגרותכם התר-בותית...".

מחקר זה מציג את מהלכיה של מילחמת העולם השנייה, השואה, ברית-המועצות, צ'כוסלובקיה ויחסי יהודים ולא-יהודים